

รายงานวิจัยฉบับก้าวหน้า
รายงานวิจัยเรื่อง

การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

Promoting awareness of safe livelihood among households of the lowland
communities south of Mae Saluam Dam in Phrao District, Chiangmai
Province

โดย

รศ.ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

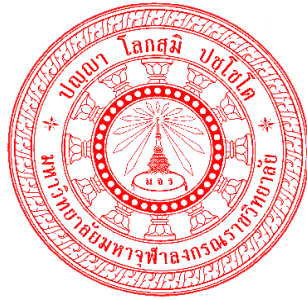
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2567

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ๒๔๖/๒๕๖๗

รายงานวิจัยฉบับก้าวหน้า

รายงานวิจัยเรื่อง

การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมผัสมาชีพลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

Promoting awareness of safe livelihood among households of the lowland
communities south of Mae Saluam Dam in Phrao District, Chiangmai
Province

โดย

รศ.ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

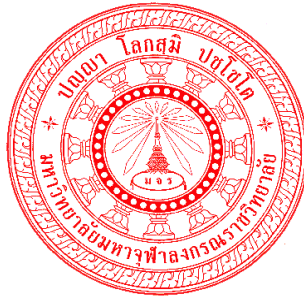
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ๒๔๖/๒๕๖๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Promoting awareness of safe livelihood among households of the lowland communities south of Mae Saluam Dam in Phrao District, Chiangmai Province

Assoc. Prof. Dr. Termsak Thongin
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2564

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่
สะลมม อำเภอฟ้าว จังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย: รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
ส่วนงาน: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อ ๒)
ผลการวิจัยพบว่า

Research Report Title: Promoting awareness of safe livelihood among households of the lowland communities south of Mae Saluam Dam in Phrao District, Chiangmai Province

Researcher: [Assoc.Prof.Dr.Termsak Thong-in](#)

Division: Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidhayalaya University

Fiscal Year: 2024

Research Support Fund: Mahachulalongkornrajavidhayalaya University

ABSTRACT

This research aims to 1) 2)

Results of this research were the following:

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก

.....

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักรู้.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	๙
๒.๓ แนวคิดวิถีชีวิตของการพึ่งพาการเกษตรกรรม.....	๑๑
๒.๔ แนวคิดการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔	๑๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๗
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๒๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๒๖
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	๒๖
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๒๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๒๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	๒๘

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๙
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๓๐
บรรณานุกรม	๓๑
แบบสัมภาษณ์	๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำขวัญอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ คือ “เมืองแก้ววังหิน ถิ่นประเพณีล้ำค่า บูชาพระเจ้าล้านทอง เรื่องรองเกษตรกรรม แดนธรรมหลวงปู่แหวน” จากคำขวัญนี้ซึ่งมีคำว่า “เกษตรกรรม” เป็นเครื่องแสดงให้รับรู้ถึงอาชีพของประชาชนอย่างแท้จริง โดยพื้นที่อำเภอพร้าวตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ และมีทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย พื้นที่มีลักษณะยาวทางด้านเหนือลงมาทางใต้ โดยมีทิวเขาโอบล้อมทั้ง ๔ ด้าน มีลักษณะทิวเขาสูงสลับซับซ้อน อันประกอบด้วยป่าไม้ ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านได้แก่ ลำน้ำแมงจืด ลำน้ำแม่โกน ลำน้ำแม่แวน ลำน้ำแม่สระรวม ลำน้ำแม่ธาตุ และลำน้ำแม่ขอด นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำปิดกั้นเป็นอ่างเก็บน้ำ ๙ แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยลึก อ่างเก็บน้ำแม่ลาด อ่างเก็บน้ำแม่วะ อ่างเก็บน้ำห้วยกู่ อ่างเก็บน้ำแม่แพง อ่างเก็บน้ำห้วยงู อ่างเก็บน้ำห้วยตะเคียน อ่างเก็บน้ำหนองวัวแดง อ่างเก็บน้ำห้วยทราย และยังมีโครงการเริ่มดำเนินการโครงการทำอ่างเก็บน้ำเพิ่มเติมอีก ๒ แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำแม่แวน อ่างเก็บน้ำแม่พวก

ส่วนสระน้ำที่รองรับน้ำธรรมชาติเป็นสระน้ำสาธารณะ ได้แก่ สระน้ำหน่วยสหกรณ์ หนองบัว หนองสระแลบ หนองบวักข้าว หนองเหียง หนองอีขาว สระน้ำบ้านหนองบัว สระน้ำบ้านต้นโชค หนองเขียว หนองห้วยบง หนองห้วยช้าง หนองป่าห้า หนองจ้อ หนองกลางแพะ หนองร้องบ้องไฟ^๑ จากพื้นที่เดิมที่ขาดแคลนแหล่งน้ำในฤดูแล้ง ปัจจุบันส่งผลให้อำเภอพร้าวมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจำนวนมาก และจากการสำรวจจากครัวเรือนด้วยสายตาทั้งในตำบลป่าตุ่ม ตำบลเขื่อนผาก และตำบลแม่แวน พบว่าอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และนอกจากการทำนาแล้วก็ยังมีส่วนลำไย ซึ่งการปลูกลำไยมีทั้งที่อยู่ในบ้าน ในสวน ริมทุ่งนา ชีวิตของประชาชนและวิถีชุมชนจึงวนเวียนอยู่กับเรื่องของ ปุย สารเคมีฉีดพ่น สารเร่งลำไย แรงงาน กล้าพันธุ์ และตลาดรองรับผลผลิต โดยเมื่อสืบค้นข้อมูลจะพบว่าในจำนวนการปลูกลำไยทั้งประเทศจะมีจังหวัดเชียงใหม่ ๔๔๕,๖๖๖ ต้น ในสัดส่วน ๒๖.๔๑% ของทั้งประเทศ^๒ โดยประชาชนในอำเภอพร้าวมีศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีดังนี้ มีทั้งเครื่องจักสานไม้ไผ่ หวาย ผลิตภัณฑ์เซรามิค กระจ่างดินเผา การแสดงสิงโต

^๑ ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรอำเภอพร้าว, https://chiangmai.doae.go.th/phrao/?page_id=239 (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗)

^๒ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, <https://mis-app.oae.go.th> (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗)

ไทใหญ่ การแสดงขอพื้นเมือง และอื่นๆ^๓ จนต่อมามีข่าวระบุว่ากลุ่มเกษตรกรลำไย สันป่าตอง-พร้าว ได้มาตรฐานอียูแห่งแรก หลังลงทุนลงแรงพัฒนาปลูกลำไยจนได้มาตรฐานอียูแห่งแรกของไทย ขณะที่ "หจก.พรมกังวาน" คว้ามาตรฐานเกษตรอินทรีย์นานาชาติ^๔

อาชีพการเกษตรแบบผสมผสานของประชาชนในอำเภอพร้าวมีส่วนเชื่อมโยงกับเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน^๕ โดยแต่ก่อนนั้นการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งเป็นเรื่องใหญ่ แต่เมื่อมีการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สะลมเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๖๑ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ ต.ป่าตุ่ม ต.เขื่อนผาก และตำบลแม่แวน มีน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยมีการนำระบบท่อส่งน้ำขนาดต่างๆ มาใช้ นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำห้วยทราย และอ่างเก็บน้ำห้วยลึก ที่ส่งน้ำลงมายังพื้นที่ตำบลเขื่อนผากและตำบลแม่แวนอีกด้วย

การดำเนินกิจการทางการเกษตรของประชาชนในอำเภอพร้าวก็นำเข้าของค้ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงด้วย แต่การวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องของตระหนักรู้ ซึ่งส่วนมากนิยมใช้กับเรื่องของตนเอง เช่น การตระหนักรู้ตนเอง การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) อันเป็นความสามารถในการมองเห็นตัวเอง และตระหนักถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองได้อย่างชัดเจน โดยที่ผ่านการรับรู้และเข้าใจสภาวะต่างๆ รอบตัว แต่ในที่นี้เป็นการตระหนักรู้ของครัวเรือน คือ บุคคลในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแลร่วมกัน ซึ่งเป็นแบบสัมมาชีพปลอดภัยอันเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหตุการณ์ล่าสุดที่เกิดการระเบิดของสารเคมีในอำเภอพร้าว ทำให้มีผู้เสียชีวิตและทรัพย์สินเสียหาย เป็นเหตุการณ์อันเนื่องจากการไม่ระมัดระวังในการจัดเก็บสารไวไฟที่เย็นและแห้ง อากาศถ่ายเท ใส่ภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด ที่ต้องมีการจัดวางสารให้ห่างจากปุ๋ยเคมี ปุ๋ยยูเรีย และวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่อาจเป็นวัตถุไวไฟและเกิดการระเบิดได้ หรือ ความไม่ระมัดระวังในการนำไฟแชกเชื่อมคลอเรตไปผสมกับสารอื่นอันเป็นการเสียดสี กระทบ หรือทำให้เกิดประกายไฟ ดังนั้นสาร

^๓ ภาวิณี ศรีทองแท้. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกลำไยของเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘

^๔ <http://www.thaiworm33.com/index.php?p=13&mo=17> (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗)

^๕ ชบาพร ชัยหาเนตร, ภักดี โพธิ์สิงห์ . การสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.

โปแทสเซียมคลอไรด์-ไนเตรท" จึงเป็นสารเคมีอันตราย แต่หน่วยงานของรัฐก็ยังไม่มีความชัดเจนว่ามีการนำเข้าสารเคมีจำนวนเท่าใด และการเก็บรักษาอย่างไร^๖

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาลำดับเหตุการณ์ที่เกิดจากจำนวนการปลูกลำไยในแหล่งสำคัญ ได้เกิดเหตุการณ์ระเบิดของสารโปแทสเซียมคลอไรด์ ซึ่งเป็นสารที่เกษตรกรนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ในการผลิตลำไยทั้งในและนอกฤดู มีคุณสมบัติชักนำให้ลำไยออกดอกและติดผลได้ โดยไม่ต้องพึ่งอากาศหนาวเย็น ทำให้การผลิตลำไยนอกฤดูประสบความสำเร็จ หรือแม้แต่การผลิตลำไยในฤดูเกษตรกรก็นิยมใช้สารโปแทสเซียมคลอไรด์ แต่ก็มักจะมีการนำสารโปแทสเซียมคลอไรด์ที่มีสารออกฤทธิ์เกิน ๙๐ เปอร์เซ็นต์ไปใช้ในการเกษตรและอาจเกิดการระเบิดขึ้นได้ (ข้อความจากเฟซบุ๊กของอาจารย์เจษฎ์ ๕ มีนาคม ๒๕๖๒ หัวข้อ “อ้อ มันเป็นอย่างนี้เอง” ^๗ ลำดับเหตุการณ์ คือ ปี ๒๕๕๒ เหตุเกิดที่ อ.สันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, ปี ๒๕๕๗ เหตุเกิดที่ อ.ดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่, ปี ๒๕๖๐ เหตุเกิดที่ อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน, ปี ๒๕๖๒ เหตุเกิดที่ อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี และ ปี ๒๕๖๖ เหตุเกิดที่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ความนิยมปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอพร้าวทำให้มีการตัดแปลงพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่สวน โดยเฉพาะสวนลำไยและสวนผลไม้ประเภทอื่นๆ แต่เมื่อปลูกแล้วก็ยังขาดการจัดการเกี่ยวกับกระบวนการสัมมาชีพปลอดภัย และเมื่อพื้นที่สวนในตำบลป่าต๋ม ตำบลเขื่อนผาก และตำบลแม่แวน มีน้ำเพื่อการเกษตรนอกฤดูแล้ว เชื่อว่าหากผลิตผลและราคาไม่สมดุลกัน เกษตรกรบางส่วนก็อาจจะหันมาทำสวนผสม ที่สามารถเพิ่มผลผลิตให้มีความหลากหลาย อันส่งผลให้เกิดความคุ้มค่า คุ้มทุน มีอาหารอย่างพอเพียง แล้วยังมีงานทำตลอดทั้งปี มีรายได้ต่อเนื่อง ลดการอพยพถิ่นฐาน มีคุณภาพชีวิตและครอบครัวที่ความอบอุ่น มีสิ่งแวดล้อมดีขึ้นพร้อมกับส่งผลทำให้ต้นทุนทางสังคมลดลง

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปและอุปสรรคของการตระหนักรู้ของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ องค์ประกอบของการส่งเสริมความตระหนักรู้ของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างไร

^๖ "โปแตสเซียมคลอไรด์-ไนเตรท" สารอันตราย <https://www.youtube.com/watch?v=llod7pNWy1w> (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗)

^๗ เฟซบุ๊ก <https://www.facebook.com/219186678564393/posts/58043670239387/> (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗)

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและอุปสรรคของการตระหนักรู้ของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพ่าร้าง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริมความตระหนักรู้ของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพ่าร้าง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพ่าร้าง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้ คือ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่ คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาคือตำบลป่าตุ่ม ตำบลเขื่อนผากและตำบลแม่แวน อำเภอพ่าร้าง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบริเวณลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม ที่ต่อเนื่องกับอ่างเก็บน้ำห้วยทราย และอ่างเก็บน้ำห้วยลึก

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ๑) กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๒) กลุ่มผู้นำท้องที่ ๓) กลุ่มตัวแทนเกษตรกร/ประชาชน ๔) กลุ่มเกี่ยวข้องด้านการเกษตร/สิ่งแวดล้อม/พัฒนาสังคม/อ่างเก็บน้ำ ๕) กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ ๖ เดือน คือ เดือน มีนาคม - สิงหาคม ๒๕๖๗

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความตระหนักรู้ หมายถึง การที่รู้อย่างชำนาญหรือเป็นสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นได้จากความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความรู้สึก อารมณ์ และความต้องการทั้งจากตนเองและบุคคลอื่น การที่รู้อยู่ด้วยความมีสติอย่างตั้งใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อเป็นการปฏิบัติเรื่องนั้นให้เกิดความเคยชิน

สัมมาชีพปลอดภัย หมายถึง การประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองหรือก่อความเดือดร้อนทำลายใคร มีความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้มีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ เป็นบ่อเกิดของความร่มเย็นเป็นสุข มีช่องทางแก้ปัญหา เป็นการสร้างสรรค์ชีวิต สังคมเป็นโอกาสในการพัฒนาชีวิตทุกด้าน ประกอบด้วย

๑) **ด้านค่านิยม** หมายถึง ความคาดหวังในสิ่งที่บุคคลพอใจหรือหรือสังคมยึดถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ชี้นำ โดยจะเป็นการปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคลหรือสังคมในรูปของความเชื่ออันเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตจนกว่าจะพบกับค่านิยมใหม่ที่ตนพอใจและคิดว่าดีกว่าแนวทางเดิม

๒) **ด้านรูปแบบการคิด** หมายถึง แนวทางหรือวิธีการที่บุคคลชื่นชอบ เป็นการใช้ทักษะการคิดในการรับรู้มาเก็บรวบรวม แล้วทำการประมวลผลข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล การเชื่อมต่อกำถาม การคิดวางแผนหรือตัดสินใจว่าจะทำอะไรในการแก้ปัญหา ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมี ความแตกต่างกัน

๓) **ด้านการปรับตัว** หมายถึง ความพยายามที่บุคคลผู้มีพฤติกรรมเดิมได้พยายามทำพฤติกรรมใหม่ให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นการตอบสนองตามความต้องการภายในร่างกายและจิตใจ อันมีผลจากแรงกดดันของสิ่งแวดล้อมภายนอก บุคคลจึงมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ อารมณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

๔) **ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล** หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งแสดงออกในลักษณะให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการยอมรับซึ่งกันและกัน สามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลอื่นได้

หลักธรรมอิทธิบาท หมายถึง หนทางสำหรับการทำงานหรือทำสิ่งใดๆ ให้ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งหวังไว้ ได้แก่

๑) **ฉันทะ** หมายถึง ความรักงาน ความพึงพอใจในหน้าที่การงาน ความปรารถนาที่จะทำงานนั้นให้ได้ดีที่สุด การมีใจรักในการทำงานที่มีความเต็มใจทำงานเพื่อให้งานได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน

๒) **วิริยะ** หมายถึง ขยันหมั่นเพียร ความไม่ย่อท้อในการทำงาน การมีความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจที่จะเรียนรู้ถึงแนวทางปฏิบัติของการทำงานโดยไม่ทอดทิ้ง ไม่ละเลย พยายามมองหาความก้าวหน้าของการทำงานด้วยความขยันอดทน

๓) **จิตตะ** หมายถึง ความเอาใจใส่รับผิดชอบกับงาน การจดจ่อในหน้าที่การงาน การเอาจิตฝึกฝนสนใจในสิ่งที่ตนเองได้ลงมือปฏิบัติ อันเป็นความมุ่งมั่นโดยไม่ปล่อยจิตให้ละเลยเลื่อนลอย การทำด้วยความรอบคอบดำรงอยู่ในสิ่งที่ตั้งมั่นอันเป็นเครื่องเตือนสติเสมอ

๔) **วิมังสา** หมายถึง การตรวจสอบ การไตร่ตรอง ความพินิจพิเคราะห์พิจารณาในการทำงานอย่างถ่วงถ่วง การทบทวนในสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยสติปัญญาใคร่ครวญดีแล้ว ถือว่าเป็นการจดจ่อรำลึกใคร่ครวญกับการทำงานที่ตนเองรับผิดชอบ

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

๑.๗.๑ การสร้างองค์ความรู้จากการสร้างการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือน มีการเล็งเห็นถึงคุณค่า ความภูมิใจ และศักดิ์ศรีในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

๑.๗.๒ เกิดการน้อมนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างคุณภาพเพื่อความยั่งยืนของอาชีพของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นต้นแบบให้แก่พื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันนำไปประยุกต์ใช้เพื่อ

พัฒนาแหล่งอาศัยและนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยคำนึงถึงการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ
ที่สอดคล้องกับสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและจิตใจ

๑.๗.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือประชาชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรลุ่มอ่างเก็บน้ำ
สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปต่อยอดในการพัฒนาแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่เกิดจากภาวะธรรมชาติ
ทางภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในเรื่องของการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลมม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน และการตระหนักรู้ โดยมีการบูรณาการกับหลักพุทธธรรมคือหลักอิทธิบาท ๔ เข้าไปด้วย ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของเนื้อหา ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักรู้
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
- ๒.๓ แนวคิดวิถีชีวิตของการพึ่งพาการเกษตรกรรม
- ๒.๔ แนวคิดการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักรู้

การตระหนักรู้ถือว่าการตระหนักรู้ในตนเอง เป็นการรู้ที่อยู่แก่ใจตน เชื่อว่าผู้ที่ประสบความสำเร็จล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจากความมุ่งมั่นและแรงบันดาลใจ เพราะมนุษย์มีใจเป็นใหญ่ที่สุด แล้วใจก็เป็นตัวบังคับกาย และวาจาเพื่อให้ทำและพูดสิ่งต่างๆ อันมีทั้งดีและชั่ว ดังนั้นคนจะดีหรือชั่วก็เพราะใจเท่านั้น สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ว่า “มโนปุพฺพงคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ...” แปลได้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ...”^๔ โดยที่เป็นการขยายความเข้าใจในแนวทางของการตระหนักรู้ในตนเองเป็นความสามารถในการค้นหาและเข้าใจในจุดดี จุดด้อยของตนเอง และ เข้าใจความแตกต่างของบุคคลอื่น ทั้งในเรื่อง เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา ตลอดจนสุขภาพอนามัย การที่บุคคลจะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมนั้นจำเป็นต้องต้องตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งการตระหนักรู้ในตนเองนั้นหมายรวมถึงการเข้าใจใน ความต้องการ ความคิดของตนเอง เพื่อนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น เมื่อบุคคลมี

^๔ เว็บไซต์ http://oldweb.mcu.ac.th/mcutrai/menu2/Article/article_11.htm, (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗).

การตระหนักรู้หรือรู้จักตนเองดีแล้ว ก็จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะอารมณ์ของตนเอง มองตนเองตามความเป็นจริง มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ต่อไป^๙

เกษม จันทรแก้ว กล่าวว่า การตระหนัก หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งได้นึกคิด หรือเกิดความรู้สึกว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง ภายใต้อารมณ์จิตใจที่สามารถแสดงออก ด้วยการพูด การเขียน การอ่านหรืออื่น ๆ โดยอาศัยระยะเวลา ประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม หรือสิ่งเร้าจากภายนอกให้เกิดความรู้สึกจากการสัมผัส การรับรู้ความคิดรวบยอด การเรียนรู้หรือความรู้ส่งผลให้เกิดการตระหนัก และนำไปสู่พฤติกรรมที่แสดงออกในสิ่งนั้น^{๑๐}

Breckler กล่าวไว้ว่า การตระหนักรู้เกิดจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สถานการณ์กลุ่มสังคม และสิ่งต่างๆ ที่โน้มน้าว หรือที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ โดยองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดการตระหนักรู้มีอยู่ด้วยกัน ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความรู้ความเข้าใจหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Component) ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้อะไรก็ตามด้วยความเข้าใจ โดยจะเริ่มต้นจากระดับปกติและมีการพัฒนาสู่ขั้นสูงเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

๒. อารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) อิมฐารมณ-อนิฐารมณ เป็นความรู้สึกด้านสิ่งที่น่าสนใจ ประารถน่าพอใจ ทัศนคติ ค่านิยม การตระหนักรู้ ชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดีเป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่างๆ

๓. พฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นการแสดงออกทั้งทางวาจา กิริยา ท่าทางที่มีต่อสิ่งเร้า หรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำต่อไป^{๑๑}

ทงศักดิ์ ประสบกิตติคุณ ได้สรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนัก ไว้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตระหนักคือ

๑. ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้

๒. ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม จะมีผลทำให้บุคคลตระหนักหรือไม่ตระหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

๓. การเอาใจใส่และการให้คุณค่า ถ้ามนุษย์ใส่ใจในเรื่องใดมากก็จะมี การตระหนักในเรื่องนั้นมากขึ้น

๔. ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้านั้นสามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสนใจ

^๙ ไหมไทย ไซยพันธุ์, การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

^{๑๐} เกษม จันทรแก้ว. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

^{๑๑} Breckler, S. W., *Attitude Structure and Function*. New Jersey: L. Erlbaum Association. 1986, p. 45.

ย่อมส่งผลให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และการตระหนักมากขึ้น

๕. ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ผ่านมนุษย์ได้รับการรับรู้บ่อยครั้งหรือนานเท่าไร จะทำให้มีโอกาสเกิดการตระหนักมากขึ้นเท่านั้น^{๑๒}

กัณฑ์ ปันภู กล่าวถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ว่าหมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีคุณค่า นำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง และการยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการประเมินตนเองโดยภาพรวมในด้านความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จของตนเอง และแสดงออกมาในรูปแบบ ของทัศนคติในแง่บวกที่มีต่อตนเอง^{๑๓}

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

ความพยายามขององค์กรต่างๆ ที่จะมุ่งเน้นให้ชุมชนทุกชุมชนมีรากฐานอันมั่นคง อันจะส่งผลให้ ขบวนการองค์กรชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงมีคำกล่าวที่ว่า “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเอง และจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน” โดยรูปธรรมของการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแยกหมวดของฐานงานที่นำไปสู่ หรือสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน^{๑๔}

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนมีครอบครัว เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัว มีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ต้องจ้าง เป็นสิ่งที่มีมากับสถาบันครอบครัวโดยทั่วไปครอบครัวคิดถึงการอยู่รอดก่อนแล้ว จึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งชุมชนก่อนและหากจะขาย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงก็จะขายในตลาดใกล้เคียงตัวตลาดภายในประเทศ แนวคิดนี้มุ่งให้คำนึงถึงชุมชน ศิลธรรม

^{๑๒} ทนงศักดิ์ ประสบกิตติคุณ. (๒๕๓๔). การประเมินค่าความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จังหวัดตราด. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ(๒๕๓๔, หน้า ๒๒-๒๓)

^{๑๓} กัณฑ์ ปันภู. ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและ ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

^{๑๔} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/, (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๗).

ครอบครัว เพื่อนบ้านและท้องถิ่นเป็นหลัก^{๑๕} และยังได้ขยายความเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนอีกกว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่ เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิตแรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัตและสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม^{๑๖}

กมล ดอนขวา ได้กล่าวถึงรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายและครอบคลุมการดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจในหลายด้าน ทั้งการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้ อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้ ๑) การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ไวน์จากผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น ๒) กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดซึ่งลานค้า อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ๓) กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวพันกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมหุ้น ระดมทุน การผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น ๔) การท่องเที่ยวประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถานน้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้ ๕) ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่าควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบถ้วน^{๑๗}

๒.๓ แนวคิดวิถีชีวิตของการพึ่งพาการเกษตรกรรม

^{๑๕} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม . พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๘).

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๗} ขวัญกมล ดอนขวา, รายงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,”

https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/SUT.res.2012.10 (เข้าถึงเมื่อเดือนมกราคม

วิถีชีวิตของการพึ่งพาการเกษตรกรรมถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการ (Means) ของการพัฒนาชนบท แต่ที่ผ่านมารู้กันทั่วไปว่าผู้ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ เพราะมีทุนมากและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แม้จะมีการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) เกิดขึ้น เกษตรกรรายย่อย (Small Farmers) ก็ไม่ได้รับผลประโยชน์แต่อย่างใด ดังนั้นแนวทางการพึ่งตนเอง ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่กระทำโดยปัจเจกบุคคลและครัวเรือน เพื่อบรรลุการมีหลักประกันของการดำรงชีพเกษตรกรของเขาที่คนทั่วไปเรียก “ชาวบ้าน” ทั้งนี้ก็เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองด้วยความร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน มีอิสระในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังใจของตนเอง

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ กล่าวถึง การพึ่งตนเองว่า อาจจะมีการพิจารณาถึงมิติต่างๆ มากน้อยกันไปใน ๓ มิติ ดังนี้^{๑๘}

๑) คุณภาพเฉพาะตัว (Self-Quality) ความพยายามพึ่งตนเองจะเกิดขึ้นต่อเมื่อชาวเมื่อชาวบ้านในชุมชนมีอิสระภาพ มีความเสมอภาค ความเป็นไทย ศักดิ์ศรีและความก้าวหน้า

๒) มีการกระทำอย่างต่อเนื่องหรือมีความเป็นกระบวนการ (Continuing Action or Process) ทั้งในด้านความคิดและการตัดสินใจ กระบวนการความพยายามพึ่งตนเอง มีอยู่ ๓ ขั้นตอน ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ ระดับการพึ่งตนเอง ซึ่งอาจแบ่งการพึ่งตนเองออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล (ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ) ระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ สร้างสมดุลระหว่างเมืองกับชนบทและระดับระหว่างประเทศให้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมาย การพึ่งตนเอง (self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ได้หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ๕ ด้าน คือ^{๑๙}

๑) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (technological self – reliance) หมายถึงการมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การวางโครงการ การจัดการ มนุษย์สัมพันธ์เป็นการรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ เพื่อใช้งาน

^{๑๘} สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ, การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา : แนวคิดและวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , ๒๕๔๙), หน้า ๖๙.

^{๑๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๙ - ๗๒.

เทคโนโลยีซึ่งหมายรวมถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (folk – wisdom)

๒) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (economic self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอสมควรและให้เกิดความสมดุลระหว่าง อุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลอยู่สูงพอสมควรถึงขั้นสมบูรณ์

๓) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource self-reliance) ซึ่งหมายถึงสิ่งใดๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหามาได้จากธรรมชาติ มีความสามารถในการใช้ประโยชน์ และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมสลายไป

๔) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (psychological self-reliance) หมายถึงการที่สภาพจิตใจที่กล้าแข็งพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเอง ในการป้องกันกิลเลศตันทหา ไม่ให้โลภ โกรธ หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตนเอง

๕) การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (social self-reliance) หมายถึง สภาพการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถระดับหนึ่งติดต่อสัมพันธ์กันด้วยสม่ำเสมอ

หลักการพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางที่ชุมชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “พอประมาณ มีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกัน” ไปปฏิบัติอย่างแพร่หลาย คือ แนวทางการพึ่งตนเอง ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ มีแนวทางที่ผู้นำชุมชนเรียกว่า “เกษตรอินทรีย์วิถีชุมชน” หรือ “เกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง” เป็นแนวทางรูปธรรมที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนทั่วประเทศ

๒) การพึ่งตนเองทางสังคม เสริมสร้างให้แต่ละชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบเช่น

๑.๑) มีโรงงานผลิตน้ำปลาเล็กๆ ผลิตน้ำปลาให้พอบริโภคในชุมชน เลี้ยงหมูและทำเซียงหมูให้พอบริโภคในชุมชนท้องถิ่นไม่เน้นการผลิตเพื่อสนองตลาดกว้าง

๑.๒) มีคลินิกสุขภาพชุมชนที่ส่งเสริมบทบาทหมอพื้นบ้าน การใช้สมุนไพรและการบำบัดโรคโดยการนวดหรือวิธีการพื้นบ้านอื่นๆ

๑.๓) มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแบบศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่ริเริ่มโดยประยงค์ วรรณรงค์ ประธานคณะกรรมการผู้นำชุมชนแห่งชาติ เป็นศูนย์ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปลูกฝังให้ชาวบ้าน “เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องทำ เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องรู้ และทำในสิ่งที่เรียนรู้แล้ว” ไม่ใช่ศูนย์เรียนรู้ที่เน้นการขายบริการศึกษาดูงานเป็นหลัก

๑.๔) มีระบบการจัดการทุนของตนเอง ที่เรียกว่า “ธนาคารเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทุนของชุมชน ที่ไม่เน้นผลกำไรจากการค้าเงินแบบธนาคารในระบบทุนนิยม แต่เน้นการสร้าง

ร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกพึ่งพาอาศัยกันด้านทุนได้ มีความมั่นคงในชีวิตและสวัสดิการสังคมเป็นผลตอบแทนให้กับสมาชิก

๑.๕) มีการฟื้นฟูระบบและวิธีการจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินของชุมชน เช่น โฉนดชุมชน สวนดุชนหลวง ฝ่ายแม่หรือระบบเหมืองฝ่ายแบบดั้งเดิม เป็นระบบที่เน้นความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างคนกับคน คนไม่ขูดรีดจากทรัพยากรธรรมชาติ และมีคุณธรรมทางสังคมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติกรรม

๓) พึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพึ่งตนเองบนฐานองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ “คน ความรู้ และทรัพยากร” โดยการพัฒนาศักยภาพของคน ค้นหาทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นนั้น ตัวอย่างรูปธรรม เช่น ๑) การปลูกต้นไม้ใช้หนี้ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ๒) การเลี้ยงโคเนื้อเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ๓) การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ

๔) การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ตัวอย่างที่ชุมชนศึกษาเป็นต้นแบบ คือ กังหันน้ำชัยพัฒนา ประดิษฐ์กรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้รับรางวัลระดับโลก ชาวบ้านศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อสร้างเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ช่วยให้ไม่ต้องซื้อหาในราคาแพงๆ และทำให้ประเทศชาติเสียดุลการค้า

๕) การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ ยึดหลักธรรมทางศาสนาหล่อหลอมการดำเนินชีวิตปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ “นพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียง” คำปฏิญาณ ๙ ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่น้อมเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่างๆ

๒.๔ แนวคิดการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในปี พ.ศ.๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินหมู่บ้านสหกรณ์แปลงสอง ตำบลเขื่อนผาก อำเภอพรวัว ทรงมีพระราชดำริเรื่องของการพัฒนาแหล่งน้ำ เพราะขณะนั้นบริเวณบางพื้นที่ของตำบลป่าตุ่ม ตำบลเขื่อนผาก ยังเป็นป่าหญ้าคา และมีการปลูกไร่อ้อยรอน้ำฝน ดังนั้นด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล จึงได้รับการพัฒนาแหล่งน้ำและด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมี พอกิน พอใช้ ด้วยวิธีการประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชาการให้ได้ก่อน โดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้วจะได้ “พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน” และ พ.ศ.๒๕๑๙ พระองค์ได้เสด็จมาเยี่ยมราษฎรและทรงติดตามความก้าวหน้าของโครงการอีกครั้งหนึ่ง จนต่อมาเรารู้กันว่าวิธีการที่พระองค์ทรงปฏิบัติ นั้นเป็นแนวทางของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ นำสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จักอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยง ปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียง จะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑. มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชน ที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูคนใน ครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิต ฝึมใจของตนเอง

๒. ใช้หลักวิชา ความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการวางแผน และปฏิบัติ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

๓. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ^{๒๐}

ผ่องศรี พัฒนมนี กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของประชาชนให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกชุมชน ซึ่ง ประชาชนต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานชีวิตจิตใจของคนใน ชุมชนให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน

^{๒๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มปท., ๒๕๕๔), หน้า ๘ - ๑๐.

ความเพียร มีสติปัญญาและรอบคอบเพื่อสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๒๑}

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ว่าคำสอนนี้จะมีมานานสองพันกว่าปี แต่ในยุคสมัยปัจจุบันก็ยังสามารถประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งหลักอิทธิบาท ๔ นี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อจะให้มันเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ หรือประกอบกิจการงานก็ดี เมื่อต้องกา สมาธิเพื่อให้งานที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลูกเร้าและชักจูงด้วยอิทธิบาท ๔ อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำมิใช่ สักว่าทำให้เสร็จหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย จิตตะ เอาใจฝึกฝฝ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดเรื่องนั้น บ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝึกฝฝใช้ปัญญาสอบสวน”^{๒๒}

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในสุดตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะ ความเพียรสร้างสรรค์) ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก วิริยะ ความเพียรสร้างสรรค์) ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก จิตตะ ความเพียรสร้างสรรค์) ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก วิมังสา สมาธิความเพียรสร้างสรรค์)^{๒๓}

^{๒๑} ผ่องศรี พัฒนภณี, แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง งานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๖๑.

^{๒๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๔๒.

สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเรา จะต้องการอะไรหากเรา ตั้งใจกำหนดจิตไว้ให้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอิทธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน๑๐๙ อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่เป็น หนทางแห่งความสำเร็จให้สามารถปฏิบัติงานได้ ผลสำเร็จตามความประสงค์มี ๔ ประการ เป็น หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อิทธิบาท แปลความ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จ ด้วยดีมีประสิทธิภาพนั่นเอง ^{๒๔}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อกับเศรษฐกิจชุมชน

สุเทพ พันประสิทธิ์ ได้ศึกษาพบว่า ๑) รูปแบบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรตัวอย่างเป็นการเกษตรแบบไร่นาสวนผสมที่มีระบบการผลิตในรูปแบบของพืชประมงปศุสัตว์โดยเน้นในรูปแบบข้าวพืชสวนประมงปศุสัตว์และมีสัดส่วนการดำเนินกิจกรรมการเกษตรแตกต่างกันโดยสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกับสัดส่วนทางทฤษฎีอย่างไรก็ตามสัดส่วนต่างๆสามารถยืดหยุ่นได้จึงถือว่าสัดส่วนการใช้ พื้นที่ของเกษตรกรแต่ละรายมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ของตนเอง ๒) หลากหลายนอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับความรู้ในการดำเนินการเกษตร ๓) เกษตรกรมีกิจกรรมในการประกอบอาชีพของตนเองมากขึ้นมีผลผลิตของพืชหลากหลายออกมาในระยะเวลาที่แตกต่างกันทำให้ลดความเสี่ยงในการดำเนินการทั้งสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนที่แปรเปลี่ยนไปตลอดเวลาอีกทั้งยังลดความเสี่ยงจากโรคและแมลงตลอดจนในเรื่องของราคา ๔) สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างทั่วถึงทำให้เกิดรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้นทั้งจากการเพิ่มผลผลิตและมีผลผลิตอย่างหลากหลายส่งผลให้เกิดความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มค่าเพราะนอกจากจะทำให้มีอาหารอย่างพอเพียงแล้วยังเป็นผลทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปีมีรายได้ต่อเนื่องลดการอพยพถิ่นฐานคุณภาพชีวิตและครอบครัวมีความอบอุ่นสิ่งแวดล้อมดีขึ้นเป็นผลทำให้ต้นทุนทางสังคมลดลง ^{๒๕}

หทัยชนก คตะสมบุรณ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) การ

^{๒๔} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๒๕} สุเทพ พันประสิทธิ์. รายงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง". ศูนย์วิจัยคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๓.

พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการ เรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ๒) การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิด การเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ๓) คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้านโดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรม ผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ๔) การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันพร้อม กับการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาสู่การแบ่งปัน ทรัพยากรในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านนวัตกรรมของชุมชนในลักษณะที่หลากหลายร่วมกัน ^{๒๖}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้

เสกข์ วงศ์พิพันธ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาการตระหนักรู้ทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มแรกใช้ในการศึกษาการตระหนักรู้ทางสังคมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน กลุ่มที่สองใช้ในการเสริมสร้างการตระหนักรู้ทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า ๑) การตระหนักรู้ทางสังคมของนักเรียนโดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับสูง ยกเว้นด้านการให้ความสนใจผู้อื่นที่อยู่ในระดับปานกลาง ๒) หลังการให้คำปรึกษากลุ่ม นักเรียนกลุ่มทดลองมีการตระหนักรู้ทางสังคมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และ ๓) หลังการให้คำปรึกษากลุ่ม นักเรียนกลุ่มทดลองมีการตระหนักรู้ทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ^{๒๗}

มานิตา ทิพย์จันทร์ ได้ศึกษา การสร้างความรู้และความตระหนักในการเกิดอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจรของประชาชนในพื้นที่สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพปัญหาในการเกิดอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจรใน ๑๐ ข้อหาหลักฐานความผิดที่เกิดขึ้นมากที่สุดลำดับที่หนึ่งคือ การฝ่าฝืนไม่สวมหมวกนิรภัยขณะผู้ขับขี่ขับรถจักรยานยนต์ รวมทั้งคนโดยสารรถจักรยานยนต์ สาเหตุส่วนใหญ่ของการฝ่าฝืนกฎจราจรดังกล่าวมาจากประชาชนขาดความรู้และความตระหนักในเรื่องอุบัติเหตุจราจรที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าว ๒) แนวทางการสร้างความรู้และความตระหนักในการเกิดอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจรของประชาชน ต้องอาศัยเครื่องมืออุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการบันทึกข้อมูลเพื่อทราบสถิติของการกระทำความผิดในแต่ละบุคคลที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรตรวจพบเวลาในการฝึกอบรมให้ความรู้และความ

^{๒๖} หทัยชนก คະตะสมบุรณ์. การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. Journal of MCU Peace Studies Vol.8 No.2 (March - April 2020).

^{๒๗} เสกข์ วงศ์พิพันธ์. การเสริมสร้างการตระหนักรู้ทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการให้คำปรึกษากลุ่ม. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๐๒๑): กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔.

เข้าใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงถึงผลกระทบของบุคคลผู้กระทำความผิดได้สัมผัสถึงเหตุการณ์จริง เช่น การเป็นอาสาสมัครร่วมกับองค์กรเอกชนในการเข้าพื้นที่ช่วยเหลือคนเจ็บและผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจร เพื่อให้เห็นผลกระทบทั้งกับตนเอง ผู้อื่น และสังคม ^{๒๘}

ผศ.ดร.ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร และคณะ ทำการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ผลการศึกษา พบว่า ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ที่ผ่านมา งานศึกษาและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น ๖๐๐ เอกสาร โดยเฉลี่ยมีงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเพียงปีละประมาณ ๑๒ เรื่อง เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วง ๑๐ ปี พบว่า เนื้อหาหรือประเด็นต่างๆ ของเอกสารมีความหลากหลายค่อนข้างสูง และมีทิศทางที่ไม่ค่อยชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อจำแนกเอกสาร ๗ กลุ่ม พบว่า การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสุนทรียศาสตร์และค่านิยมตามแนวการเมือง ในประเทศไทยมีอยู่จำนวนน้อยมาก ขณะที่การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม มีมากถึงร้อยละ ๓๗

แนวทางการศึกษาวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ควรที่จะมุ่งในประเด็นที่ทันสมัย ถูกต้องและต้องก้าวข้ามจุดยืนเดิม โดยมีการศึกษาให้เป็นสหสาขาวิชามากขึ้น เน้นการศึกษาค่านิยมตามแนวทฤษฎีใช้หลักวิชาการเข้ามาร่วมด้วยและการคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงให้ความสำคัญต่อการได้มา การธ ารงรักษาและการใช้อำนาจเหนือบุคคลอื่น เป็นต้น ^{๒๙}

สนั่น คำพิมพ์, ดร.ศุภวัฒน์นากรณ์ วงศ์ธนวสุ วิจัยเรื่อง ทักษะคิดและค่านิยมของเยาวชนต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลภูผาม่าน ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนเกือบร้อยละ 85 มีทักษะคิดและค่านิยมเชิงบวกต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยมองว่าอาชีพเกษตรกรรมยังเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงคือ มีรายได้พอเลี้ยงชีพ มีความเป็นอิสระพึ่งพาตนเองได้ ส่วนที่เลื่อมมองว่าเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ เยาวชนกลุ่มนี้มีมากกว่าร้อยละ 93 ยังมีความประสงค์ที่จะสานต่ออาชีพเกษตรกรรมของผู้ปกครองต่อไปในอนาคต และต้องการที่จะให้บุตรหลานสานต่ออาชีพเกษตรกรรมจากตน ร้อยละ 85 ^{๓๐}

รัชฎาภรณ์ จันทสุวรรณ์, อุไร จเรประพาฬ. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ พฤติกรรมการปฏิบัติตนในการป้องกันสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย และระดับโคเลสเตอรอลในซีรัมของเกษตรกร ตำบลเขาพระบาท จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีอยู่ในระดับปานกลาง

^{๒๘} มานิตา ทิพย์จันทร์. “การสร้างความรู้และความตระหนักในการเกิดอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจรของประชาชนในพื้นที่สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี” วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๙} ใน <http://research.culture.go.th/medias/sp108.pdf> (เดือนมกราคม ๒๕๖๓)

^{๓๐} <https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publicationfile/item/19th-ngrc-2018/HMP9/HMP9.pdf> (เดือนมกราคม ๒๕๖๓)

และมาก ร้อยละ 55.00 และ 42.80 ตามลำดับ ความรู้ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในซีรัม ($p > .05$) พฤติกรรมป้องกันความเสี่ยงจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับมากและปานกลาง ร้อยละ 89.80 และ 10.2 ตามลำดับ กลุ่มที่มีพฤติกรรมการป้องกันอยู่ในระดับมาก มีระดับโคลีนเอสเตอเรสในซีรัมอยู่ในระดับปกติ/ปลอดภัยมากกว่ากลุ่มที่อยู่ในระดับเสี่ยง/ไม่ปลอดภัย และพฤติกรรมการป้องกันมีความสัมพันธ์กับระดับโคลีนเอสเตอเรสในซีรัมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($c_2 = 3.88, p < .05$) ผลการวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะว่าพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในชุมชน ควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อป้องกันสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ^{๓๑}

ณัฐวรรณ มุสิก ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการบันทึกบัญชีครัวเรือนและคุณภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบันทึกบัญชีครัวเรือนโดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจในการบันทึกบัญชี ด้านความถูกต้องในการบันทึกบัญชี ด้านความครบถ้วนในการบันทึกบัญชี และด้านความต่อเนื่องในการบันทึกบัญชี เกษตรกรมีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับคุณภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกันจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลกระทบ พบว่า ประสิทธิภาพการบันทึกบัญชีครัวเรือน ด้านความรู้ความเข้าใจ และด้านความครบถ้วน มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับคุณภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ ^{๓๒}

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

พระมหาบรรจง ทิสโรณ (ศรีสุข) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัด สุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า

^{๓๑} รัชฎาภรณ์ จันทสุวรรณ, อุไร จเรประพาฬ. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 27 ฉบับที่ 1 (2019): (มกราคม - มีนาคม) : 68-77.

^{๓๒} ณัฐวรรณ มุสิก, ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการบันทึกบัญชีครัวเรือนและคุณภาพการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์ Vol. 9 No. 1 (2557) (มกราคม-มิถุนายน) : 45-58.

อิทธิบาทธรรม ๔ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ได้มากมาย เช่น การปฏิบัติธรรม การทำงาน การจัดการเรียนการสอนหนังสือหรือในการดำเนินชีวิต หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในการทำงาน ประสงค์ จะทำยิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร จิตตะ หมายถึง ความมีจิตใจสู้ไม่ท้อถอยต่อปัญหาหรืออุปสรรค วิมังสา หมายถึง การรู้จักใช้ปัญญา ใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบด้านในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ^{๓๓}

ดอนลาร์ เสนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามหลักอิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะพื้นฐานสำหรับคนทำงานทุกระดับที่จะสามารถประสบความสำเร็จได้ เพราะเป็นการพึงพอใจในงานที่ตนทำอยู่ มีทั้งความพอใจ ความตั้งใจและการไตร่ตรอง ส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาองค์กร ผู้นำต้องมีความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่กับการทำงานและผู้ร่วมงาน ต้องมีภาวะผู้นำแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์และสุจริตให้การพัฒนาองค์การประสิทธิภาพสูง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักธรรม มีความจำเป็นและมีความสำคัญเนื่องจากเป็นพื้นฐานของบุคคลเฉพาะด้าน ควรมีกับผู้นำทุกสถานการณ์ ^{๓๔}

พิชิต ปริมาตร ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า การปรับปรุงสมรรถนะที่เหมาะสมต่อการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้กับการให้บริการวิชาการแก่สังคมได้แก่ หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้จิตใจมีความสมดุลมั่นคง มีความเชื่อมั่นในงาน มีความเพียรพยายาม มีสติระลึกรู้ได้ มีความตั้งมั่นไม่หวั่นไหว แม้เกิดปัญหาอุปสรรค มีความพิจารณาวิเคราะห์อย่างรอบคอบทำความเข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลที่เกิดจากการให้บริการวิชาการแก่สังคม และตัดสินใจบนพื้นฐานความถูกต้อง จากนั้นนำหลักอิทธิบาท ๔ มาปฏิบัติให้บริการวิชาการแก่สังคม และตัดสินใจบนพื้นฐานความถูกต้อง จากนั้นนำหลักอิทธิบาท ๔ มาปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างพลังผลักดันให้เกิดการบริการแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าแนวทางที่ต้องปรับปรุงสมรรถนะที่มีต่อการให้บริการแก่สังคมนั้น

^{๓๓} พระมหาบรรจง ดิสรโณ (ศรีสุข), “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณารสวทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๐) : ๕๐-๖๑

^{๓๔} ดอนลาร์ เสนา, “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดพิษณุโลก”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๘๓ - ๑๙๔. ๑๔๒

ผู้ปฏิบัติต้องปรับปรุงตนเองโดยการปฏิบัติตามหลักการของอินทรี ๕ และอิทธิบาท ๔ ดำเนินการให้ตนเองมีสมรรถนะสูง เริ่มจากการตั้งเป้าหมายสำหรับการปฏิบัติงานในการให้บริการวิชาการแก่สังคม ^{๓๕}

สรยุทธ วัฒนวิสุท ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการธุรกิจสำหรับผู้นำธุรกิจไทย ผลการศึกษาพบว่า มีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ อิทธิบาท ๔ หลักพุทธธรรมนำมาประยุกต์ใช้โดยผู้นำธุรกิจไทยที่ได้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้ยืนยันว่า การปฏิบัติธรรมด้วยการทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการประยุกต์ใช้กับผู้นำธุรกิจไทยแล้ว ยังได้เสนอแนะการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในองค์กรธุรกิจตามองค์ประกอบ ๙ ประการอันได้แก่ ๑. การส่งเสริมการทำงานอย่างมีหลักการ ๒. การเคารพในผู้อื่น ๓. การส่งเสริมกิจกรรมเชิงพุทธ ศาสนา ๔. การส่งเสริมการมีเมตตาและยึดถือความถูกต้อง ๕. การส่งเสริมการร่วมมือกันของ ผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถและจริยธรรม ๖. การส่งเสริมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ๗. ค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร ๘. การมีบทบาทในการสังการและ ๙. การปฏิบัติตนเองเป็นต้นแบบ ^{๓๖}

ปัญญมณีสาร์ องค์ปรัชญากุล ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการการ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของกลุ่มบริษัทประกันภัยตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและ ส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารจัดการการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของกลุ่มบริษัทประกันภัยตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย พบว่า ค่าความเที่ยงของตัวแปรสังเกตได้ มีค่าความเที่ยงอยู่ระหว่าง ๐.๔๓-๐.๗๘ โดยตัวแปรที่มีค่าความเที่ยงสูงสุดคือ พากเพียรทำ เท่ากับ ๐.๗๘ รองลงมาคือ การตรวจสอบและกับระบบการเชื่อมโยงข้อมูลการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนรวดเร็ว เท่ากับ ๐.๗๕ เท่ากัน ส่วนตัวแปรที่มีค่าต่ำสุดคือการปรับปรุง เท่ากับ ๐.๔๓ สำหรับค่า สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^๒) ของสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายในพบว่า มีค่าเท่ากับ ๐.๗๒ แสดง ว่าตัวแปรในรูปแบบคือ การบริหารจัดการและการกำกับและส่งเสริมสามารถอธิบายความแปรปรวนของการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้ร้อยละ ๗๒ และยังพบว่าสมการโครงสร้างตัวแปรแฝงภายในมีค่าเท่ากับ ๐.๗๕ แสดงว่าตัวแปรในรูปแบบคือประกอบด้วย การบริหารจัดการ

^{๓๕} พิชิต ปุริมาตริ, “สมรรถนะการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๓๖} สรยุทธ วัฒนวิสุท, การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการธุรกิจสำหรับผู้นำธุรกิจไทย, ดุษฎี นิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๐), ๑๔๔.

การกำกับและส่งเสริมและการปฏิบัติตามหลักอธิบาท ๔ สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผล การบริหารจัดการการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของกลุ่มบริษัทประกันภัย ได้ร้อยละ ๗๕ ^{๓๗}

พัชรี ศิลารัตน์ ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอธิบาท ๔ ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจใน ระบบ ประชาธิปไตยของเยาวชนเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๖ ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักอธิบาท ๔ ของ เยาวชนเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักอธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก ผลการทดสอบ สมมติฐานการวิจัย พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา มีความสัมพันธ์กับ การใช้หลักอธิบาท ๔ ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยของเยาวชนเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ ^{๓๘}

พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอธิบาท ๔ ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสี้อ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า มีแนวทาง พัฒนาการใช้หลักแนวทางการใช้หลักอธิบาท ๔ ในการจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วน ตำบลสี้อ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี คือ จากการสัมภาษณ์ ๑) ด้านฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรใช้ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่พิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบครอบ และทำการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ๒) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความจริงจัง ในการบริหารจัดการท้องถิ่นและสร้างเสริมความรับผิดชอบในตัว บุคลากร ๓) ด้านจิตะ (ความตั้งใจในสิ่งที่ทำ อยู่) จำเป็นจะต้องให้บุคลากรมีความเสียสละตั้งมั่นในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ขององค์กร เสริมศักยภาพในการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้าใจ ๔) ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรองหาเหตุผล) จำเป็น จะต้องให้บุคลากรใช้สติกำกับในการควบคุมอารมณ์ในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบร่วมกันเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวก ^{๓๙}

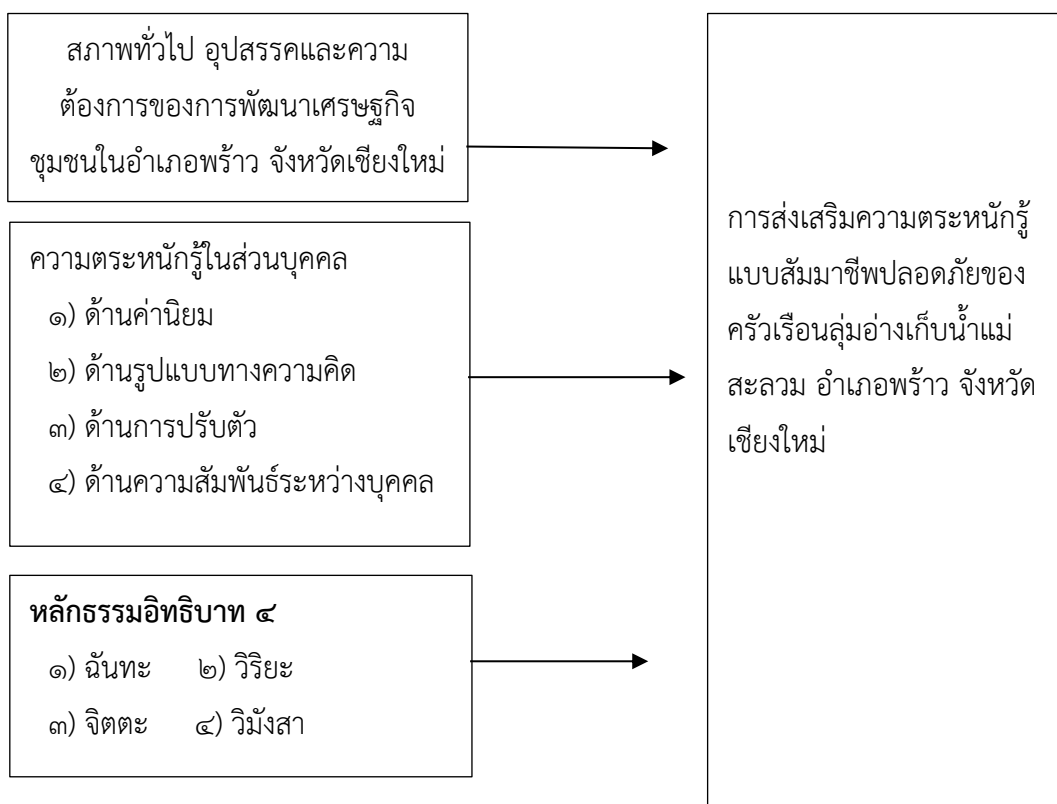
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๓๗} ปัญญณีสาร์ องค์ปรัชญากุล, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ของกลุ่มบริษัท ประกันภัยตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย”, ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๓๘} พชรี ศิลารัตน์, “การใช้หลักอธิบาท ๔ ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในระบบ ประชาธิปไตยของเยาวชน เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๖”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๒๙- ๓๘.)

^{๓๙} พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา, “การใช้หลักอธิบาท ๔ ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากร องค์การบริหารส่วน ตำบลสี้อ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๕ (กรกฎาคม ๒๕๖๒) : ๒๔๕๙- ๒๔๘๐.)

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบเกี่ยวกับการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพตลอดภัยของครัวเรือนของ Cameron and Whetten (Eds.) ^{๔๐} ที่ได้กล่าวไว้ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านค่านิยม ๒) ด้านรูปแบบทางความคิด ๓) ด้านการปรับตัว ๔) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นอกจากนี้ก็การนำหลักธรรมเข้ามาช่วยเป็นหลักธรรมอิทธิบาท ๔ อันเป็นหนทางแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ๑) ฉันทะ คือ ความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ ๒) วิริยะ คือ ขยันหมั่นเพียรกับงาน ๓) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบกับงาน ๔) วิมังสา คือ การตรวจสอบ การไตร่ตรอง โดยมีกรอบแนวคิดที่สำคัญเป็นลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

^{๔๐} Kim S. Cameron, David A. Whetten (Eds.), *Organizational Effectiveness: A Comparison of Multiple Models*, New York: academic press, 1983.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและอุปสรรคของการตระหนักรู้ของครัวเรือนในอำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ ๒) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริมความตระหนักรู้ของครัวเรือนในอำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนในอำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๐ รูปหรือคน

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนเกษตรกร ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรหรือสิ่งแวดล้อม เพื่อยืนยันองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยและพื้นที่ที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ดังนี้ ได้แก่ ชุมชนในอำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ คือ ตำบลป่าต๋ม ตำบลเขื่อนผาก และตำบลแม่แวน

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๓.๓.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คณะผู้วิจัยศึกษาการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของชุมชนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน ๓ รูป
๒) กลุ่มผู้นำท้องที่	จำนวน ๕ คน
๓) กลุ่มตัวแทนเกษตรกร/ประชาชน	จำนวน ๕ คน
๔) กลุ่มเกี่ยวข้องด้านการเกษตรหรือสิ่งแวดล้อม/พัฒนาสังคม/อ่างเก็บน้ำ	จำนวน ๕ คน
๕) กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	จำนวน ๒ คน

รวมทั้งสิ้น ๒๐ รูปหรือคน

ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์	จำนวน ๒ รูป
๒) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน ๒ คน
๓) กลุ่มตัวแทนเกษตรกร	จำนวน ๒ คน
๔) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรหรือสิ่งแวดล้อม	จำนวน ๒ คน
๕) กลุ่มตัวแทนบุคลากรทางการศึกษา	จำนวน ๒ คน

รวมทั้งสิ้น ๑๐ รูปหรือคน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมีเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์การสร้างความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอรไร้ว จังหวัดเชียงใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสภาพทั่วไป อุปสรรคและความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ ๑) ด้านค่านิยม ๒) ด้านรูปแบบทางความคิด ๓) ด้านการปรับตัว ๔) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๓.๔.๒ แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Form) มุ่งเน้นเพื่อยืนยันองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของ

ครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น ของสภาพทั่วไป อุปสรรคและความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หลักปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

- ๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง ทั้ง แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
- ๒) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่
- ๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย
- ๔) นำผลการตรวจสอบมาพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม โดยแบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดที่นำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไปได้ ดังนั้นต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ครอบคลุมงานวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจะได้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ฉบับสมบูรณ์
- ๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๔ ระยะ เพื่อให้ได้ข้อมูลและมีแนวปฏิบัติ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสมาชิกพลอดภัยของครัวเรือนเพื่อนำไปสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัย ทำการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงบทความงานวิจัยในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยให้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In -depth Interview Guide) สำหรับการดำเนินงานวิจัย

(๒) เตรียมการจัดประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับเชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องที่มีการดำเนินงานวิจัย

(ก) เตรียมลงพื้นที่ดูแนวทางการปฏิบัติการเชิงพื้นที่ชุมชน คริวเรือนในลักษณะของการสังเกตการเชิงพัฒนาและประยุกต์

(ข) เตรียมการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของชุมชนและคริวเรือนในการดำเนินการด้านอาชีพ เพื่อสามารถให้เห็นถึงชีวิตประจำวันที่เป็นรูปแบบของสัมมาชีพปลอดภัย

(ค) ออกหนังสือเชิญจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตสัมภาษณ์และขอความร่วมมือเพื่อเข้าสังเกตการณ์การประกอบอาชีพของชุมชน คริวเรือน

๒) การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการร่วมช่วยทำกิจกรรมและการสัมภาษณ์ ทั้งที่เป็นแบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ขั้นตอนทำกิจกรรมและเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ (๑.๑) การสัมภาษณ์ การจัดแข่ง/ฝึกซ้อมกีฬากับประชาชน เกษตรกร เป็นการปฏิบัติการเชิงพื้นที่ การสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออก โดยก่อนลงพื้นที่ที่ชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะทำกิจกรรมและการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวแทนกลุ่มคริวเรือนที่ชื่นชอบการเล่นกีฬาเปตองจาก ๓ ตำบล คือ ตำบลป่าตุ่ม ตำบลเขื่อนผาก และตำบลแม่แวน พร้อมกันนั้น คณะผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษากระบวนการกิจกรรม รวมถึงวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง การถ่ายภาพ การเตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการ (๑.๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนอื่นๆ ก็ดำเนินการตามปกติ คือ ทั้งที่นัดหมายไว้ และได้รับคำแนะนำต่อจากผู้ที่นำเชื่อถือ

(๒) ขั้นตอนทำกิจกรรมและดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมและการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียง

๓) การดำเนินการที่หลากหลายที่คณะผู้วิจัยได้ใช้เพราะดำเนินเพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเหล่านี้และต้องสกัดออกมาเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร ((Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การสังเกตจากพฤติกรรมปฏิบัติการในพื้นที่ เป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติ (Qualitative/action Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๑. วิเคราะห์แนวคิด รูปแบบและแนวปฏิบัติตามการส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนเพื่อนำไปสร้างกิจกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปลอดภัย

๒. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาทำการสังเคราะห์เพื่อจัดทำชุดข้อมูล

๓. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการ แนวทางในการดำเนินงาน

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องพฤติกรรม ภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

เกษม จันทร์แก้ว. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มปท., ๒๕๕๔.

เสกข์ วงศ์พิพันธ์. การเสริมสร้างการตระหนักรู้ทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการใช้คำปรึกษากลุ่ม. วารสารศึกษาศาสตร์ มจร ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๐๒๑): กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔.

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมครการ, การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา : แนวคิดและวิธีการ, กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.

ไหมไทย ไชยพันธุ์, การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒.

(๒) คุชฌ์นิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กันต์ ปันภู. ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและ ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ทงศ์ศักดิ์ ประสบกิตติคุณ. การประเมินค่าความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่๓ จังหวัดตราด. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๔.

ปัญญาณิสาร์ องค์กรปรัชญากุล, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ของกลุ่มบริษัทประกันภัยตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจ ประกันภัย”, **ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

ภาวิณี ศรีทองแท้. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการปลูกกล้วยของเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘

พิชิต ปุริมาต, “สมรรถนะการให้บริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สรยุทธ วัฒนวิสุท, การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการจัดการธุรกิจสำหรับผู้นำธุรกิจไทย, **ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๖๐.

(๓) รายงานวิจัย:

ผ่องศรี พัฒนมณี, วิจัยเรื่อง "แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง". **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๖๑.

สุเทพ พันประสิทธิ์. รายงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง". **รายงานวิจัย**. ศูนย์วิจัยคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓.

(๔) บทความ:

ชบาไพร ชัยหาเนตร์, ภัคดี โพธิ์สิงห์ . การสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๔๘-๕๖.

ณัฐวรรณ มุสิก, ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการบันทึกบัญชีครัวเรือนและคุณภาพการ
ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม. **วารสาร
วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์**, ปีที่ ๙๖ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) :
๔๕-๕๘.

ดอนลาร์ เสนา, “การพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ใน
จังหวัดพิษณุโลก”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ)
(เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๘๓ - ๑๙๔.

พระบุญเพ็ง สิทธีวงษา, “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การ
บริหารส่วนตำบลสี่อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดอุดรธานี”, **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์**,
ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๕ (กรกฎาคม ๒๕๖๒) : ๒๔๕๙-๒๔๘๐.

พระมหาบรรจง ดิสรโณ (ศรีสุข), “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ในการจัดการ เรียน
การสอน ของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”, **วารสาร
มหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๖๐) : ๕๐-๖๑

พัชรี ศิลารัตน์, “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในระบบอบ ประชาธิปไตย
ของเยาวชนเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๖”, **วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร**. ปีที่ ๕
ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๒๙-๓๘.

มานิตา ทิพย์จันทร์. “การสร้างความรู้และความตระหนักในการเกิดอุบัติเหตุจากการฝ่าฝืนกฎจราจร
ของประชาชนในพื้นที่สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี” **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน) ๒๕๖๔.

รัชฎาภรณ์ จันทสุวรรณ, อุไร จเรประพาฬ. **วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่
๒๗ ฉบับที่ ๑, (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๒) : ๖๘-๗๗.

หทัยชนก คตะสมบุรณ์. การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอกอพระ จังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒, (มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๓) : ๔๗๔-๔๘๘.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

[https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/SUT.res.2012.](https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/SUT.res.2012.10)

10

การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และ แนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต
(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://research.culture.go.th/medias/sp108.pdf>

ข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตร อ.พร้าว, แผนพัฒนาการเกษตรอำเภอพร้าว (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://chiangmai.doae.go.th/phrao/?%20page_id=239 (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗)

ความสำคัญของพระไตรปิฎก, พุทธวิธีในการสอนตามแนวธรรมบท (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://oldweb.mcu.ac.th/mcutrai/menu2/Article/article_11.htm

ทัศนคติและค่านิยมของเยาวชนต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลภูผาม่าน(ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://app.gs.kku.ac.th/gs/th/publicationfile/item/19th-ngrc-2018/HMP9/HMP9.pdf>

เฟซบุ๊ก (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://www.facebook.com/219186678564393/posts/58043670239387/>

เว็บไซต์ (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.thaiworm33.com/index.php?p=13&mo=17>

[สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร](https://mis-app.oae.go.th) (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://mis-app.oae.go.th>

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/

ยูทูบ (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=llod7pNWy1w>

๒. ภาษาอังกฤษ

Books:

Breckler, S. W., **Attitude Structure and Function**. New Jersey: L. Erlbaum Association. 1986.

Kim S. Cameron, David A. Whetten (Eds.), **Organizational Effectiveness: A Comparison of Multiple Models**, New York: academic press, 1983.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่
สะลม อำเภอพริ้ง จังหวัดเชียงใหม่

.....

แบบสัมภาษณ์นี้ มีจุดประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอพริ้ง จังหวัดเชียงใหม่” แบบสัมภาษณ์นี้มีหลายข้อ ขอความกรุณาท่านตอบคำถามความเป็นจริงมากที่สุด เพราะคำตอบของท่านทุกคำตอบในการวิจัยนี้ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อหน้าที่การงานของท่าน เนื่องจากไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคล และผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลของท่านในรูปแบบสรุปรวมเท่านั้น

การวิจัยนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านในความ
ร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้าโครงการ

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่สะลม อำเภอฟ้าวก้าง จังหวัดเชียงใหม่” นี้ เป็นแบบการสัมภาษณ์ปลายเปิด เมื่อได้มีการสัมภาษณ์แล้วพบว่าประเด็นใดที่มีความน่าสนใจมากหรือมีความสงสัย ก็จะถามแทรกเข้ามาเพิ่มเติม ทั้งนี้การถามแทรกจะอยู่ในประเด็นของกรอบการวิจัยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น จะไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหายใดๆ

๑) ท่านมีความคิดเห็นต่อประเด็นเหล่านี้ เช่น การดำรงชีพ การประกอบอาชีพอยู่ในถิ่นกำเนิด การแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพเพิ่มเติม ความผูกพันในวิถีท้องถิ่น ความคุ้นชินกับสภาพภูมิอากาศ ความคิดถึงความปลอดภัยในการดำรงชีพ ซึ่งเชื่อมต่อกับเรื่องของความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือน โดยทั่วไปอย่างไร

.....

.....

.....

๒) ท่านมีความคิดเห็นต่อการให้ความสำคัญกับค่านิยม แนวคิด ความรู้สึก ความต้องการ ความเชื่อ เป็นแรงจูงใจหรือช่วยกระตุ้นให้บุคคลสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางดำเนินชีวิต ในการเลือกประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้านของตนให้มีคุณค่าแก่ตนเองหรือสังคมอย่างไร

.....

.....

.....

๓) ท่านมีความคิดเห็นต่อแนวทางในการรับรู้ข้อมูลในสภาพการณ์ของกระบวนการที่ส่งผลการคิดดำเนินชีวิตประกอบอาชีพแต่ละบุคคล อันจะส่งผลแสดงพฤติกรรมออกมาแตกต่างกัน อย่างไร

.....

.....

.....

๔) ท่านมีความคิดเห็นต่อการปรับตัวในสถานการณ์การดำเนินชีวิต และมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่จะส่งผลต่อการทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายและการดำเนินชีวิตอยู่อย่างผาสุกอย่างไร

.....

.....

.....

๕) ท่านมีความคิดเห็นต่อการมีความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่โดยความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือน อย่างไร

.....

.....

.....

๖) ท่านมีความคิดเห็นต่อการขยันหมั่นเพียรกับงานโดยความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือน อย่างไร

.....

.....

.....

๗) ท่านมีความคิดเห็นต่อการความเอาใจใส่รับผิดชอบกับงานโดยความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนอย่างไร

.....

.....

.....

๘) ท่านมีความคิดเห็นต่อการตรวจสอบ การไตร่ตรองโดยความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนเช่นไร

.....

.....

.....

๙) ท่านได้พบเห็นอาชีพการประกอบอาชีพเสริม การผลิตวัสดุ สิ่งของ และอื่นใดของชาวชุมชนอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๑๐) ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรค และแนวทางของความตระหนักรู้แบบสัมมาชีพปลอดภัยของครัวเรือนควรเป็นเช่นไร

.....
.....
.....

๑๑) ความคิดเห็นที่ต้องการเพิ่มเติม

.....
.....

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้